

EGERESI ZOLTÁN

TÖRÖKORSZÁG A VÁLASZTÁSOK UTÁN

TURKEY AFTER THE ELECTIONS

MKI ELEMZÉS

Összefoglalás: Az elemzés célja, hogy átfogó képet adjon a májusi választásokat követően hatalomra került török kormány előtt álló kihívásokról és az ezekre adható lehetséges válaszokról. A következő ciklus legégetőbb problémája a gazdaság egyensúlyban tartása lesz. A még mindig magas infláció és az alacsony jegybanki dollártartalékok az egész gazdaságot törékennyé teszik. Mehmet Şimşek pénzügyminiszteri kinevezését pozitívan fogadták az elemzők, mivel a hagyományos monetáris politikához való visszatérés lehetőségét látják benne, de a lényegi intézkedés, az alapkamat-emelés továbbra is kérdőjeles marad. Gazdasági szükségszerűségek miatt a török kormány igyekszik majd biztosítani az Öböl menti államokkal a további jó kapcsolatot, elsősorban annak érdekében, hogy megőrizze a pénzügyi támogatást, ami már a választások idején is fontos szerepet játszott a líra stabilitásának fenntartásában. Miközben Ankara továbbra is fontos szerepet szán majd a keleti kapcsolatoknak, várható néhány pozitív gesztus a Nyugat irányába is, főleg azért, hogy visszatérjenek a befektetők. Ugyanakkor érdemi változás nem várható a kapcsolatokban.

Kulcsszavak: Törökország, monetáris politika, 2023-as választások

Abstract: *The analysis aims at describing the challenges and possible answers of the new Turkish government after the elections in May 2023. It argues that the main issue is the economy as the still high inflation and low USD reserves make the situation fragile. The nomination of Mehmet Şimşek as Minister of Finance was welcomed by the pundits and perceived as a step towards an orthodox monetary policy, however the increase in the Central Bank's benchmark interest rate remains a question. In line with the economic needs, the Turkish government will try to cement its good relations with the Gulf countries to maintain the financial support important for the elections to keep the Turkish lira stable. While investing in the Eastern relations, some positive gesture is expected towards the Strategic West in order to convince the investors to return without a major reset in the relations.*

Keywords: *Türkiye, monetary policy, 2023 elections*

Bevezetés

A május 14-én tartott törökországi [parlamentari](#) és elnökválasztás (ez utóbbiból május 28-án második fordulót kellett rendezni) a korábbi hatalmi konstellációban nem hozott érdemi változást. Az államfőválasztás második fordulóján végén a 2003 óta hatalmon lévő [Recep Tayyip Erdoğan a szavazatok 52,2 százalékával](#) újabb öt évre biztosította helyét a végrehajtó hatalom csúcsán, míg a néhány kisebb párttal kiegészült korábbi kormánykoalíció, az Igazság és Fejlődés Pártja (AKP) és a Nemzeti Mozgalom Pártja (MHP) tandemére épülő Népi Szövetség 323 mandátummal megőrizte többségét a 600 fős törvényhozásban.

Úgy tűnt, hogy a választásokon az ellenzéknek valós esélye van leváltani a vezetést: a 2022-ben történelmi magasságú, 85 százalékos infláció és az év elején Délkelet-Törökország több megyéjében jelentős pusztítást végző földrengés utáni hangulat sokak számára azt sugallta, hogy a választópolgárok többsége immár változást akar. Ehhez társult egy hatpárti koalíció létrehozása és egy ellenzéki kvázi csúcsjelölt, Kemal Kılıçdaroğlu indítása, azonban ezzel sem sikerült a korábbi államfő népszerűségét megingatni. A kormánypárti sikerben szerepet játszott a médiatúlsúly, valamint az anyagi lehetőségek aszimmetriája, ami a választási osztogatásban nyilvánult meg, illetve a sikeres mozgósítás és az ellenzéki összefogásra szabott lejáratókampány.

Jelen elemzés a májusban tartott választások után a régi-új vezetés előtt álló lehetőségeket és az ország előtt álló kihívásokat veszi górcső alá, a belpolitikai, a gazdasági és a külpolitikai nehézségek tükrében.

Belpolitika

Ugyan a választások relatíve szoros eredményt hoztak, és az ország nagyfokú polarizációját mutatják (Isztambulban és Ankarában győzött az ellenzéki jelölt, azonban csak néhány százalékponttal szerepelt jobban), a hatalom megszerzésére készülő ellenzéki hatpárti koalíció egyértelmű kudarcként tekintett a végeredményre. Nem sikerült érdemben kikezdeni Erdoğan támogatottságát, s a hatpárti koalíció, az úgynevezett Nemzeti Szövetség, melynek két fontosabb ereje, a baloldali Köztársasági Néppárt (CHP) és a Jó Párt (İYİ Parti) mellett több kisebb párt is parlamentbe jutott, az összefogás sikerelenségét értékelte ki. A CHP vezetőjének, az ellenzéki államfőjelölt, Kemal Kılıçdaroğlu elmozdításának ötlete is felmerült pártjában a választási kudarc után, azonban ahogy a korábbi vereségek után is, Kılıçdaroğlu egyelőre megőrizte vezetői pozícióját – ebben a tekintetben a jövő tavasszal tartandó önkormányzati választások jelentik majd a következő megmérettetést, a közeljövő nagy kérdése pedig az lesz, hogy az isztambuli főpolgármester, Ekrem İmamoğlu vajon átveszi-e a párt vezetését.

Fontosabb változás állt be a szekuláris baloldali kurd mozgalomban, mivel a jelenleg betiltás előtt álló Népek Demokratikus Pártja (HDP) 2016 óta börtönben ülő kvázi vezetője, Selahattin Demirtaş [bejelentette visszavonulását a török belpolitikától](#). A Zöld Bal Párt (YSP) listáján parlamentbe jutó HDP-s képviselőknek és az egész kurd mozgalomnak újra kell gondolni a stratégiát, különösen annak fényében, hogy több százalékpontot is veszített a korábbi választásokhoz képest. A szekuláris kurd mozgalomnak tehát a közeljövőben belső válsággal kell megküzdenie, mindeközben folytatódik a Kurdisztáni Munkáspárt (PKK) elleni harc az ország határain belül és kívül (főleg Észak-Irakban).

A választás megmutatta a menekültkérdés belpolitikai relevanciáját: a gazdasági nehézségekért, elszálló inflációért sok esetben a menekülteket (s általuk a kormányzatot) okolja az elégedetlen lakosság. A szíriai menekültek visszaküldése már a 2018-as parlamenti és államfőválasztáson felmerült az ellenzék részéről, azonban kifejezetten menekültellenes pártok létrehozására 2021-ig kellett várni, amikor Ümit Özdağ, több nemzeti radikális pártot megjáró politikus megalapította a Zafer Partisit (Győzelem Pártját), s képes volt a párt kétszázalékosra mért támogatottságához képest jóval nagyobb médiafigyelmet kivívni. A kisebb radikális pártokkal összeállva létrehozott ATA Szövetség a választáson 2,5 százalékot szerzett, államfőjelöltjük, Sinan Oğan pedig több mint öt

százalékot az elnökválasztás első fordulójában – az ő szereplésének köszönhetően nem tudott nyerni Erdoğan már május 14-én. Ugyan ez a nemzeti radikális, menekültellenes blokk a két elnökválasztási forduló között megosztottá vált – az ATA Szövetség beállt Kılıçdaroğlu mögé, míg Sinan Oğan Erdoğant támogatta –, továbbra is igyekszik majd tematizálni a török közbeszédet a menekültellenességgel.

A kormányzat már korábban is érzékelte a problémát, s meg is indult az országban élő szíriai menekültek visszatérésnek támogatása, láthatóságuk csökkentése, illetve újak – jellemzően afgánok – feltartóztatása a határon, illetve visszaküldése. Az előbbi csoport helyzete annyiban sajátos, hogy ideiglenes védelem alatt állnak, aminek köszönhetően nem lehet őket visszatoloncolni ([bár ezzel ellentétes gyakorlatokról is vannak beszámolók](#)); azonban a regisztrációjuk nehezítésével, a mozgásuk korlátozásával, a hazaköltözésük támogatásával bizonyos eredményeket fel lehet mutatni, hisz 2023 májusáig már több mint [félmillióan tértek haza](#). A szíriaiak visszatérésével kapcsolatban két fő gond merül fel: egyrészt kérdés, hova térhetnének haza, hiszen Szíria jelentős része még mindig rossz állapotban van a háborús pusztításoknak köszönhetően, s bizonyos régiókban továbbra is kedvezőtlen a biztonsági helyzet. Másrészt a szíriai menekültek integrációja elindult, ráadásul tömegesen találtak maguknak munkát a mezőgazdasági idénymunkában, a fekete- és szürkegazdaságban, így hirtelen hazaküldésük további nehézségeket jelentene az amúgy sem túl kedvező helyzetben lévő török gazdaságnak.

A fentiek miatt Észak-Szíria török csapatok által ellenőrzött területein folytatódik az újjáépítés – [immár katari támogatással](#) –, hogy otthont teremtsenek a hazatérőknek, illetve a menekültek visszaküldése is várhatóan lassan, fokozatosan fog zajlani. A helyzet nehézségét június elején a Nemzetbiztonsági Tanács is elismerte, amikor a hazaköltözésben a [nemzetközi együttműködés fontosságát hangsúlyozta](#). A hivatalos adatok szerint a szíriai menekültek száma csökken, a korábbi közel négymillióról [már 3,4 millióra](#), noha a menekültellenes pártok 10 milliónál is több szíriai és egyebé bevándorlóról beszélnek.

Míg az ellenzék a választási kudarc után sorainak rendezésével és a tanulságok levonásával van elfoglalva, Recep Tayyip Erdoğan villámgyorsan felállította új, tizenhét fős kabinetjét, amelyben mindössze [két tag maradt](#) a korábbi ciklusból: Fahrettin Koca egészségügyi miniszter, aki a koronavírus-járvány idején tanúsította rátermettségét, illetve Mehmet Nuri Ersoy, a kultúráért és turizmusért felelős miniszter.

Meglepetésre az új kormányból kikerült számos, az államfő megbízható emberének tartott miniszter, mint Mevlüt Çavuşoğlu, aki 2014 óta volt az ország külügyminisztere, vagy Hulusi Akar, aki korábban vezérkari főnök, majd honvédelmi miniszter volt. A szintén jelentős befolyással rendelkező Süleyman Soylu belügyminiszter sem kapott újra tárcát. Az új kormányban MHP-hez közeli politikus nem is jutott szerephez, így sokan úgy értékelték, hogy Erdoğan ügyesen csökkentette legfontosabb parlamenti szövetségének befolyását, s egy technokrata kormányt összeállítva megpróbálja rendbe rakni a gazdaságot, és javítani kapcsolatát a szomszédokkal és nyugati partnereivel.

Gazdaságpolitika

Az utóbbi évek viharos változásai, mint a terrortámadások és a 2016-os puccskísérlet, valamint az ezekre adott represszív válaszok, a kiszámíthatatlanság és a geopolitikai válságok a folyamatosan leértékelődő török valutával tetézve sok külföldi befektetőt

tántorítottak el az országtól. A nagy hitelminősítők (Moody's, Fitch, S&P) 2016 óta egyértelműen befektetésre nem javasolt ország kategóriába sorolják az országot, ám az utóbbi években a besorolás a kategórián belül még tovább romlott. Ráadásul a 2021-től alacsonyban tartott alapkamat a líra folyamatos leértékelődéséhez vezetett, ami az utóbbi bő év folyamán rekordmagas, 85 százalékos inflációhoz vezetett. A kampány során tapasztalható osztogatás és populisták ígéretei ugyan semlegesítették ennek negatív politikai hatásait, azonban nem oldották meg a helyzetet.

A piacok alapkamat-növelést várnának, ami egyelőre elmaradt. A választások óta a líra tovább gyengült: míg a választások idején 21 lírát kellett fizetni egy euróért, immár 25-öt (a dollárhoz képest 19–20 lírától 23-ra gyengült a török fizetőeszköz; s míg kb. 17 forint ért egy lírát egy hónappal ezelőtt, most már kevesebb mint 15-öt kell fizetni érte; összehasonlításképp: 2018 derekán még 60 forintot ért egy líra).

Ennek a kihívásnak a fényében a legnagyobb visszhangot a június elején felálló kormány kapcsán [Mehmet Şimşek visszatérése váltotta ki](#). Ő már korábban is fontos pozíciókat töltött be (2009 és 2015 között pénzügyminiszter, majd 2018-ig miniszterelnök-helyettes), és most öt év után tért vissza az ország vezetésébe. A feladata azonban nem könnyű: neki kellene menedzselnie a kedvezőtlen gazdasági helyzetet, méghozzá érdemi megszorítások nélkül, tekintve, hogy jövő tavasszal önkormányzati választásokat tartanak az országban. Az új pénzügyminiszter mindenestre jelezte, hogy a gazdaságpolitikának racionális irányt kell vennie. A választás a jegybanknál is hozott változást; [Hafize Gaye Erkan](#), egy számos amerikai bankot, többek között a Goldman Sachs-ot megjárta bankár lett a központi bank elnökszónya, négy év alatt immár az ötödik. A komoly szakmai tapasztalattal és amerikai kapcsolatokkal rendelkező 41 éves bankártól várnak az alapkamatok emelését. A következő jegybanki [kamatlétszámra június 22-én kerül sor](#), az akkor elfogadott döntés jelezni fogja, mennyire képes elmozdulni a monetáris politika egy ortodoxabb irányba.

Kérdés, hogy az új vezetők képesek lesznek-e érdemi változást hozni a török gazdaság és pénzügypolitikába; az alacsony alapkamatra irányuló monetáris politikától várhatóan nem lesz érdemi eltérés, finomhangolásokra viszont szükség lesz. Az erdoğan gazdaságpolitika alapja az utóbbi években az árfolyamstabilitás feladása és az infláció elengedése mellett a gazdasági növekedés minden áron történő erőltetése lett. Miközben a legtöbb jegybank 2021-ben elkezdte emelni az alapkamatot, addig Törökország csökkentésbe kezdett – a már a korábbi években is 20 százalék fölötti inflációhoz képest alacsonyabb alapkamatot 14 százalékról 8,5 százalékig vágta vissza –, ami 2021 végétől látványos líragyengülésben öltött testet. A tavalyi év az unortodox kamatpolitika, az elszálló energiaárak és egy kisebb élelmiszerár-válság ([ezt az ukrán gabonaszállítványok tavaly nyári újraindításával sikerült kezelni](#)) miatt egekbe lökte az inflációt; a hivatalos statisztika szerint 85 százalék volt a csúcs, de más becslések szerint ennél is magasabb volt a pénzromlás üteme.

Hiába próbálta a kormány arra bátorítani a lakosságot, hogy tartsa pénzét lírában dollár és euró helyett, folyamatos a pénzek kimenekítése vagy alternatív források keresése. Ugyan 2021 végén elfogadtak egy új mechanizmust, miszerint a lírában tartott államkötvények értékét megvédi a kormányzat a líra esetleges leértékelődéséből fakadó veszteségtől, azaz kompenzálja az értékvesztést, ez a rendszer viszont csak az állampapírok negyedére vonatkozik.

A helyzet a líra folyamatos dollárba és euróba mentése mellett ingatlanvásárlásra csábította a lakosság tőkeerősebb részét, majd [az árak megtöbbszöröződése](#) után a tavalyi év a [török tőzsdei ralliról](#) szólt, ami 2023 tavaszára megtorpant. A török vállalati

szektor eladósodása és az állami beruházások, elsősorban infrastrukturális beruházások révén sikerült relatíve alacsonyan tartani a munkanélküliséget (a hivatalos statisztika szerint a koronavírus-járvány előtt már 14 százalék körül alakult, de a választásokra sikerült 10 százalékra szorítani).

Az államadósság GDP-aránya az utóbbi közel tíz évben folyamatosan nőtt, a 2015-ös 28 százalékról tavaly 31 százalékra, eladósodásra tehát még van tér, amit ráadásul a kormányzat a még mindig relatíve magas pénzromlás révén elinflálhat. Ugyanakkor a mozgásteret szűkíti, hogy a külkereskedelmi mérleg – tradicionálisan – deficitese, s az alacsony alapkamat miatt továbbra is nagy a nyomás a lírán, mert a 40 százalék körüli infláció miatt nem éri meg a török valutában tartani a pénzt.

Azonban nagyobb kamatemelés a gazdaság lassulásával, esetlegesen recesszióval járna, amit a kormányzat a jövő márciusban tartandó önkormányzati választások előtt el akar kerülni. Egy korlátozott emelés (és jobb kommunikáció) várható, ami enyhítheti a nyomást a lírán, ezzel pedig időt nyerhet a török gazdaság. Az árfolyamon segíthetnek a nyári hónapok: sok diaszpórában élő török fog hazatérni, illetve szintén sok turista várható: tavaly több mint **51 millió turista érkezett az országba**, akik közül 7 millió külföldön élő török állampolgár volt.

Ezzel együtt a török kormányzat abban reménykedik – s egyelőre úgy tűnik, számításai bevállnak –, hogy a tavalyihoz hasonló ársokkok nem fogják érinteni az országot. A gáz- és olajár folyamatosan csökken, ráadásul május elején sikerült elérni, hogy egy bizonyos **összeghatár fölötti fizetési kötelezettségnek** később kelljen eleget tenniük a GAZPROM felé, megkönnyítvén ezzel a török költségvetés helyzetét, segítvén a májusi lakossági gázárelengedést, illetve garantálván év végéig az alacsony gázárát. Az orosz támogatás mellett folytatódik a gazdag Öböl-államokra való támaszkodás: miután sikerült normalizálni a kapcsolatokat, az Emírségekkel tavaly ötmilliárd dolláros **SWAP-megállapodást írtak alá**, majd pedig a februári földrengés után **Szaúd-Arábia 5 milliárd dollár értékű betétet helyezett el**. Ezzel a két állam felsorakozott a hagyományosan török szövetséges Katar mellé. A korábbi években Kínával, Dél-Koreával, Katarral és más államokkal összesen 28 milliárd dollár értékű **SWAP-megállapodást írtak alá**. A szaúdi **ARAMCO török üzletemberekkel is találkozott**, 50 milliárd dolláros üzleti lehetőséget ígérve, a választások előtt pedig az Egyesült Arab Emírségekkel kötöttek kereskedelmi szerződést, amely az évtized végére már 40 milliárd dollár értékű forgalom elérését tűzte ki célul.

Külpolitika

Várakozások szerint a külpolitika – melynek irányítása a Nemzeti Hírszerzési Szervezet (*Milli İstihbarat Teşkilatı* – MİT) éléről a külügyminiszteri székbe igazolt Hakan Fidan kezébe kerül – a biztonsági kihívások kezelésére és a normalizáció folytatására fog koncentrálni. Az utóbbi másfél évben már eleve elkezdődött a katonai intervenciókkal tarkított korábbi asszertív diplomácia átalakítása és számos szomszédos országgal való kapcsolat rendezése. Ide tartozott tavaly a **magas rangú diplomáciai kapcsolatok helyreállítása Izraellel** és a Hasogdzsi-gyilkossági ügy leállítása után a normalizáció Szaúd-Arábiával. A közeljövőben várható az egyiptomi kapcsolatok rendezése is, amelynek érdekében a török kormányzat az utóbbi másfél évben számos erőfeszítést tett – Szízi és Erdoğan a katarai labdarúgó-világbajnokságon tavaly még kezet is fogott egymással, és előbbi

az elsők között gratulált a török államfőnek választási győzelme után. Ennél azonban nagyobb kihívást fog jelenteni a szíriai kapcsolatok rendezése, amelynek előkészületei ugyan már elkezdődtek – és a májusi választás kampányában is fontos eredmény lett volna Erdoğan számára, ha sikerült volna valamit felmutatnia a menekültkérdés rendezésében kiemelten fontos országgal kapcsolatban –, azonban Basár al-Aszad a bárminemű rendezés feltételéül a [török csapatok Észak-Szíriából való kivonulását szabta](#).

Hakan Fidan külügyminiszteri kinevezését többen amerikapárti fordulatként interpretálták, valójában azonban érdemi változás nem várható a nyugati kapcsolatokban. Ennek első tesztje a svéd NATO-csatlakozás ratifikálása lehetne, azonban egyelőre nem látható, hogy a török parlament igyekezne a júliusi NATO-csúcs előtt megszavazni azt, legalábbis június elején az új külügyminiszter [további reformokat](#) sürgetett Svédországtól. Mindenesetre látható az elkötelezettség a nyugati partnerek részéről: Jens Stoltenberg NATO-főtitkár Erdoğan beavatási ünnepségére is elutazott. Amennyiben júliusban sem ratifikálnak, úgy a nyári szünet miatt októberig nem várható előrelépés az ügyben, ez esetben Ankara vélhetően megtartja a svéd csatlakozást egyfajta aduáznak a bilaterális követeléseken felül, főleg az amerikai relációt illetően.

Amellett, hogy nyugati viszonylatban nem várható jelentős előrelépés, az erdoğani vezetés a már említett okokból várhatóan továbbra is igyekszik majd jó kapcsolatokat kiépíteni különböző arab államokkal, és emellett fenntartani egyensúlyozó magatartását az ukrajnai konfliktusban is. Bár elismeri Ukrajna területi integritását, és fegyvereket is szállít neki, nem léptetett életbe Oroszország ellen szankciókat, ennek köszönhetően fontos, a szankciók megkerülésében hasznos állammá vált Moszkva számára – ezzel [újabb konfliktust generálván az Egyesült Államokkal](#).

Konklúzió

A májusban tartott török választások után létrejött „technokrata” kormány előtt álló legfontosabb feladat a gazdaság rendbetétele lesz. A régi-új pénzügyminiszter Mehmet Şimşek és az új jegybankelnök, Gaye Erkan feladata a líra stabilitásának visszaállítása és a növekedés megtartása mellett az infláció csökkentése lenne, ami rendkívül nehéz feladat, mivel az utóbbihoz az alapkamatot kellene érdemben növelni, ez pedig Recep Tayyip Erdoğan államfő ellenkezése és még inkább a recessziós félelmek miatt nem várható. Ankara vélhetőleg azon túlmenően, hogy néhány intézkedést tesz a piacok megnyugtatása érdekében, megpróbálja majd átvészelné a jelenlegi kihívásokat – a turizmus nyári fellendülése és a hazatérő diaszpóra várhatóan segíteni fog a líra stabilitásán –, miközben a külpolitikában tovább építik az Öböllel a kapcsolatokat: ahogy a korábbi hónapokban (vagy katarai relációban években), úgy a jövőben is fontos lesz az olajmonarchiáktól érkező támogatás. Annál is inkább, mert egy lehetséges IMF-segélyt a kormányzat belpolitikai okok miatt is el akar kerülni: a jövő tavasszal tartandó önkormányzati választásokig a jelenlegi jegybanki politikában nem várható jelentős elmozdulás, mert az azonnal lassuláshoz, akár recesszióhoz is vezetne. A magas kockázatok miatt strukturális változások nem várhatók, és a kamatpolitika felülírása nélkül továbbra is sebezhető marad a török gazdaság.

MKI ELEMZÉS

A Magyar Külügyi Intézet időszaki kiadványa

Kiadó:

© A Magyar Külügyi Intézet, 2023.

Szerző:

EGERESI ZOLTÁN

Lektorálta:

BARANYI TAMÁS PÉTER

Nyelvi lektor: T-Kontakt Kft. | Tördelés: Lévárt Tamás

Jelen elemzés és annak következtetései kizárólag a szerzők magánvéleményét tükrözik és nem tekinthetők a Magyar Külügyi Intézet, a Külgazdasági és Külügyminisztérium, illetve Magyarország Kormánya álláspontjának.

ISSN 2063-9244

<https://doi.org/10.47683/KKIElemzesek.KE-2023.22>

Korábbi kiadványainkat megtekintheti az [Intézet](#) weboldalán.